

आमरव्याणी

यो हि दत्ता द्विपञ्चदं

कद्वयार्थां कुर्वते मनः

रज्जु स्नेहेन कं सस्य

रज्जुतः कुंजरोत्तमम् ?

॥ १ ॥

[एकाद्या उत्तम जातीच्या हत्तीला दान म्हणून देते देखी त्याचा बांधाव्याव्या बोरीचा मोह ठेवण्यात सर्वजण काय ?]

सुपात्र दानाच्च भवेद्वनादयो,

धनप्रभावेण करोति पुण्यम्,

पुण्यप्रभावा लघुरलोकवासी,

पुनर्धनादथः पुनरेवमोसी,

॥ २ ॥

[माणूस सुपात्रदान केल्याने धनी होतो. अन हातास असल्यामुळे पुण्यकार्य करतो. पुण्य करून त्याला स्वर्गप्राप्ती होते आणि धनी होऊन तो पुन्हा सुबोपधोब घेतो.]

कुपात्र दानाच्च भवेद्वनादयो,

दारिद्र्यदोषेण करोति पापम्,

पापप्रभावा धरकं प्रयाति,

पुनर्दरिद्रः, पुनरेव वारी

॥ ३ ॥

[माणूस अनाथ दान करून दारिद्र्य होतो; दारिद्र्य झाला की पाप करतो; पाप करून नरकात जातो; पुन्हा दारिद्र्य होतो व पाप करतो.]

लब्ध प्रणाश

[६१]

विष्णुसर्मा म्हणाला-“हातात आलेली वस्तू कधीकधी मूर्खपणामुळे घालवून बसावी लागते. नरमगरीला जे मिळाले होते ते मूर्खपणामुळे नष्ट झाले.”

“आम्हाला ती गोष्ट सांगा!” राजकुमार म्हणाले. तेव्हा विष्णुसर्माने ती गोष्ट सांगितली.

समुद्राच्या किनाऱ्यावर एका खोलगट आगेत असलेल्या वाळूत एक खांबळ्याचे झाड होते. त्या झाडाला बांबळाचे अनेक घड लागलेले होते. रक्तमुत्र नाचाचे एक घान्ठ त्या झाडावर रहात असे आणि खोल पाण्यात करालमुत्र नाचाची एक नर मग्न रहात असे.

एके दिवशी ही नर मग्न पाण्यातून पोहोत बाहेर वाळूत आली आणि उन्हात पडून राहिली. ती मामा अतिथि पाहणा

बाहेर. म्हणून ती तुला ममतासारखी गोडगोड जांभळे खायला देतो, ती खा. नैश्चयेन शात्यानंतर त्या सुमृतांवर आल्या अतिथीला जेवायला वाढले, मग तो मित्र असो की शत्रू असो, पंडित असो की मूर्ख असो त्यामुळे स्वर्गप्राप्ती होते. नैश्चयेन शात्यानंतर येणाऱ्या अतिथीचा,

“तुम्ही शास्त्रा कायती, तु कोणत्या जातीचा, तु काय शिकलास ?” इत्यादी प्रश्न विचारल्याशिवाय सत्कार करावा व त्याला जेवायला वाढून तृप्त करावे, असे मनूचे सांगले आहे. नैश्चयेन पूर्ण होत असला दमून भागून आलेल्या अतिथीचा सत्कार केला तर उत्तम लोकाची प्राप्ती होते. अतिथीला घरत पाडविणे तर किंवा त्यांगी निघून जावे यासारखे वागणे तर देश व पित्र पार किरबित्त.” असे सांगून

माकडाने त्या नर मगरीला जांभळीचो कळे दिली.

मगर जांभळे खाऊन माकडाचकळ काही वेळ बोलत राहली व आपल्या निवासस्थानी निघून गेली. त्या दिवसापासून प्रगर व माकड दररोज भेटून बराच वेळ नीतिशास्त्रावर चर्चा करीत असू लागले.

एके दिवशी नरमगरीने पोटभर जांभळे खात्यावरही बरीच जांभळे डरली. तिने ती घरी नेली व आपल्या बायकोला सांगल्या दिली. बायकोने जांभळे खात्यावर विचारले—“दिलवरा! ही अमृतासारखी गोड जांभळे कोठे रे मिळाली?”

नर म्हणाला—“प्रियतेने! रक्तमुख नावाचा माझा एक मित्र आहे. तो आहे

मगर. माझ्यावरून तो असायला येतो व खूप जांभळे खासला येतो.”

“असो अमृततुल्य जांभळे खाणाऱ्या माकडाचे काळीज किती गोड असेल नाही? तुझे माझ्यावर खरे प्रेम बघेल तर तू त्या माकडाचे काळीज घेऊन ये. मी ते खाल्ल्यावर मला ‘जरा-मरणाची भीती’ उरण्या नही, मला नित्य धीवक लागेल. तुझ्यावरून राहून सर्व सुखोपभोगाचा अनुभव घेऊ शकेंन.”

“प्रिये, असं बोलू नकोस. ते माकड मला भाकटचा भावासारखं आहे. शिवाय त्याला ठार करणे मला दम्य देखील होणार नाही. म्हणून तू हा हट्ट सोड. मत्संगामुळे प्राप्त झालेली मैत्री सर्वोत्तम

अस्ते आणि सल्ला भाऊ बुद्धा असा मित्रा-नंतर पाव्य असतो. दोघांच्या अंगात एकच रक्त वहात असले तरी त्या भावपेक्षा मित्र मोठा असतो, असं थोरामोठ्यांचे सांगणे आहे.” नर मगर म्हणाला.

“तू आजपर्यंत माझी एक तरी इच्छा पुरी केली आहेस का? त्यावरून मला असा संशय येऊ लागला आहे की तुला ही जांभळे देणारे माकड मादी असली पाहिजे. म्हणूनच तू तिच्यावरूनच दिवसभर राहवोस. रात्री माझ्याकडेच येऊन मुळा नाहीस. तुझे मन दुसऱ्या स्त्रीवर गेलं असल्याचे त्यावरून स्पष्ट दिसते आहे!” मगरीण म्हणाली.

नर आपल्या बायकोचे पाय बघून तिचा राग कमी करण्याचा प्रयत्न करू लागला. म्हणाला—“हे सुंदरी! तुझा राग उतरविण्यासाठी तुला कनापासून प्रेम करणारा माझ्याशिवाय दुसरा कोण आहे? मी तुला चाब आहे. आपला राग आवर, तुझे पाय बघून विनंती करीत आहे.”

मगरीण घळघळीत अधू दाखीत म्हणाली—“त्या व्यक्तीने तुझं मन बोरले आहे. तिच्या मूर्खतेत असलेल्या, तुझ्या हृदयात मला स्वान कोठे आहे? दुष्टा! तुझे हे पाय वरच्याचे नाटक पुरे कर. ती तुझी प्रियतमा नाही म्हणतोस तर मी तिचा ठार कर असे म्हटले असता तू टाळाटाळ कां करतो जाहेस? त्या माकडिणीवर तुझे प्रेम आहे हे मा बघून कळत नाही का? या सर्व गप्पा कशाळा? तू तिचे काळीज मला खावला आणून दिले नाहीस तर मी उपाशी राहून जीव देईन.”

बायकोचे ते बोलणे ऐकून नर विचार करू लागला—“हिरस, मूळ नाभूस, स्त्री, लंकडा, मांस, भाकटचा आणि मोरचुड यापैकी काही विकडल तर जीव पेतल्या-शिवाय मुटू नाही, हे थोर मोठ्यांनी सांगूनच ठेवले आहे! तरंग व पा परि-विनंतीस मी काय करायचे आहे? माकडाला ठार कसे करायचे?”

१९९. सुरवातीचे शेतकरी

जगात सर्वात प्रथम मानव सभ्यता हा एक काली जी द्याविले व युक्तान्त नद्यांच्या खोऱ्यातल्या "मेसोपोटेमिया" मध्ये. त्याचाच सुमेरियन धर्मज्ञात. ८-९ हजार वर्षांपूर्वी इ.स.पू.च्या सुमारास राहणाऱ्या रहिवाशांनी शेतीची कामे सुरु केली, सहारे वसविली आणि सुमेरियन सभ्यतेचा पाया घातला. विज्ञानत हस्तुतालगाचे जुने नवनेष आहेत. त्यांचा निर्माण केली केला त्यांना गृहनिर्माण व इतर उद्योगांचे येत नसत. येथे गारगोटीच्या दगडांचे कोरले व मुच्या पिळाल्या आहेत.

अजिंक्य मांत्रिक

फार प्राचीन काळातली ही गोष्ट आहे.

ब्रह्मपुत्र नदी तीरावरच्या जंगलातील एका गावी कालीवर्मा नावाचा एक क्षत्रिय मुलक रहात असे. त्याचा जण एक सूर थोडा होता आणि चंद्रशेखर नगरीच्या राजाच्या पदरी एक सरदार होता. एकदां मुढ करीत असतां पदाक्रम गाजवून त्याने वीरगती प्राप्त केली. त्यावेळी कालीवर्मा दहा वर्षांचा एक मुलगा होता. त्याची आई पत्नीच्या निधनानंतर चिरहाने आजारी पडून मरण पावली. परंतु बलभद्र नावाचा एक स्वामिभक्त नोकर होता. त्याने कालीवर्माला आईवापराची उणीव भासू दिली नाही. त्याला क्षत्रियोचित सर्व शस्त्रास्त्र विद्या शिकवून लहानाचे मोठे केले.

कालीवर्माला विलास व वस्त्रे लागले तेव्हा बलभद्र त्याला म्हणाला—“भातां तु हे लहानसे गाव सोडून राजधानीच्या कगारीत जा आणि तेथे राजदरबारात चांगलीसो नोकरी मिळविण्यासाठी प्रयत्न कर.”

कालीवर्माच्या मनातही अशाच तऱ्हेचे विचार भोझू लागले होते. तो राजाच्या पदरी नोकरी करावी की नाही या विचारात पडला. कारण राजा प्रजेचे रक्षण करण्यात अद्यमर्थ असल्याचे त्याने पाहिले होते. चोर आणि लुटेरे गावे लुटून नेत आणि गावकऱ्यांचे रक्षण करण्यासाठी राज्यातर्फे काहीच बंदोबस्त नव्हता. कारण वसूल करण्यात मात्र राजाचे अधिकारी कसूर करीत नसत.

कालीवर्मा कलभट्टाला त्या मोटोवा उल्लेख करून म्हणाला—“वंद्रसिला नगरीचा राजा जितकेतू अयोध्या व मितरा आहे. असा राजाच्या पदरी तोकरी कळत पोट नसून म्हणजे स्वतःचा अपमान करून घेण्याप्रसन्न आहे. म्हणून मी जाणवी कोठे तसे जाऊन सर्वमुकीच्या बळावर स्वतःचा उदरनिर्वाह चालविण्याच्या विचारात आहे.”

बुद्ध बलभद्र थोडा वेळ विचार करून म्हणाला—“कोणत्याही राज्याची मुख्यवस्था ही त्या राज्याच्या राजपेक्षा त्याच्या पररात्री अधिकाऱ्यांच्या मर्दुमकी व कृतंजगारीवर आस्त अवलंबून असते. जितकेतूचे

कडील शूर पराक्रमी योद्धे होते. शूर राजा परलोकी गेल्यावर पितृमेतून भाईला कारस होता. मला असे काळजे आहे की राजा स्वामी आणि होण्या वरबारी भीकाऱ्या धोळक्यात सापडल्या वरतू.”

“असेल कदाचित्! परंतु अशा राजाचा उदार मी एकट्याने कसा काय करणार? त्यापेक्षा मी या गावात राहून घेत नांगरण आस्त चांगले होईल असे मला वाटते.” कालीवर्मा म्हणाला.

“परंतु ते काम तुझ्यासारख्या क्षत्रिय कुळाचा धोयणारे नाही. शिवाय तुझ्या बाबांनी मृत्युसमयी मला काय सांगितले होते. ते सुला माहीत आहे का?” असे आंगून बलभद्र कालीवर्माला एका सोली-जवळ बोलावून घेऊन गेला, ती छोटी आजपर्यंत बंदच होती. ती उघडून बलभद्र कालीवर्माला आठ बोलावून घेऊन गेला.

त्या सोलीत कालीवर्माचा बाप चापरी वीर सने हत्यारे व बायूचे आणि कवच होते. त्यांचिबाय सोन्याची मूठ असलेली एक तलवार होती. बलभद्राने ती कालीवर्माच्या कंबरला बांधली आणि त्याला कवच घालून म्हणाला—“पाहिलेस, हीं सर्वे भायूचे जणू-काही तुझ्यासाठीच तयार करवून ठेवलेली आहेत! तुझ्या वसिलांनी तु एक शूर क्षत्रिय म्हणून नावलौकिक मिळवावा, अशी त्यांची

इच्छा असल्याचे तुला सांगायला मला क्षमिण्ये होते. याउपर तुझी इच्छा!”

ताणने घाल्यासाठी ठेवलेले कवच व तलवार घारण केल्यावर कालीवर्माचा उत्साह वाढला. त्याने तलवार उपसून तिची चाप कर्ची आहे, हे निरखून पारवून पाहिले. तलवारीचे पाणी पाहून म्हणाला—“बलभद्र! मी बावांच्या आज्ञेचे पाळत करण्याचे ठरविले आहे. माझे क्षत्रिय वनविणारा नांगराच फाळ वसून ही तलवार आहे.

ते ऐकून बलभद्राला आनंद झाला. त्याने कालीवर्माच्या प्रवासाची चर्च तलवारी करून कबरेला तलवार बांधली. वरीवर लक्षासाठी क्षमन सुवर्णमूद्रा घेऊन कालीवर्मा पोडपा. शर बळग्न आणि वज्रकला म्मरीच्या पिकले विधाना. निवतला लढने कलभट्टाला राजदरबारात काढतार सगू झल्यावर सहा अधिकाऱ्यांनी येऊन घेऊन, असे ज्ञान दिले.

फंगलाच्या वाटेने हुणार होईपर्यंत कालीवर्माचा प्रवास निर्विघ्न पार पडला. उन्हाची वेळ होती म्हणून त्याने खाऊन पिकत थोडी विश्रांती घ्यायचे ठरविले. तो कोठे ओढा किवा तलाव आहे का शोध काढीत निघाला. एका चिचोळ्या वाटेने त्याचा पोटा पुढे गेला. तो फोडून अंतर गेला असेल, त्याला आडावकून कौशीतरी कण्ठ वसत्यावाखा भाद शाला.

कालीवर्मा चकित होऊन झाडाच्या पावाळात फांदीवर कोणी आहे का, फळ-पुसक पातू कागला आणि अक्षर्ये म्हणजे त्याने वेळी एक भाणूस झाडावरून ओरडत खाली पडला. कालीवर्मा धोडपावरून घतरून त्या असहाय बागसाकडे द्यावला. तो एक म्हातारा माणूस होता. मुद्वाने हतव्या उंचावरून पडला खतूनही त्याला विशेष त्राणले वरूते. म्हातारास माणूस कंबर धरून उठण्याचा प्रयत्न करीत होता. परंतु उठता न आल्याने पुन्हा खाली पडला.

त्याने वेळी कालीवर्मा त्याच्याजवळ जाऊन म्हणाला—“बाजोबा! तुम्हांला उठता मुद्रा येत नाही आणि झाडावर

चढून कशाला हों वसला होता? एताच मधाचं पीळ विसलं वाटतं?"

म्हालाच्याने कालीवर्माकडे खोल नजरेनं निरखून पाहिले व म्हणाला—“बाळा! तू कोणी राजाचा शिपाई दिसतो आहेस? मी म्हणाली, ते खरं आहे ना? पिकाची कापणी सुरू झाली म्हणजे तुम्ही येता, इतर वेळी या प्रदेशात तुम्ही कधी दृष्टीस पडत नाही, होय की नाही?”

“मी राजाचा शिपाई नव्ही. ती नोकरी मिळाली म्हणून राजधानीच्या बाटेनं निघालो आहे. परंतु मी विचारलंल्या प्रश्नाचं उत्तर नाही दिलंत तुम्ही? कोठे आहे, सधमाशीचं पीळ? सुधच्या हाताला

पिका पायाच्या लागलं तर नाही? नशीब बलत्तर आहे तुमचं?” कालीवर्मा एका म्हायत्ना हे अवे बोलला.

म्हातारा काही बोलल्याशिवाय कसा- वसा उठून उभा राहिला. चारपाच पावले जाऊन मन्तारी जाली साव्यासारखी मान हळतून म्हणाला—“तुज्या म्हणण्याप्रमाणं माझे नशीब बलवत्तर तर खरेच! तुझे गतले खर वा जेपेत छुट्याली गंज छुटलं त्या वेळी गावात त्यांचा गार काऊन हातपाव भोडून नसते का वंतलं?”

म्हातारा म्हणाला ते ऐकून कालीवर्माला सारांश कळला. म्हातारा, छुटेरे आले तेव्हा स्वतःचा वांचविण्यासाठी पळून जाला होता. शाशावर चढून कपूस वसला होता व पाय बसकलं खाली पडला.

ती म्हालाच्याला म्हणाला—“बाबोबा! मी प्रवेशात खोर आणि छुट्यांचा मुळ-मुळान फार वाटला असल्याने मी ऐकलो. परंतु दिवसाढवळणा हे लोक गावात शिरून कूटाकूट करतात हे मान मी ऐकलं नव्हते. तुमच्या गावातलं दखर लोक आहेत कोठे?”

“बाळा, छुटेरे येत असले पाहून सवे लोक पळून गेले. खोर निघून येत्यावर सर्व गावकरी एकेक परत येतील. हे सर्व नित्य घडत असते,” म्हातारा म्हणाला.

राजाचा बेफिकीरपणा चांगला माहीत असून कालीवर्मा म्हालाच्याच्या तोंडी बसवून घेण्याच्या हेतूने म्हणाला—“बाबोबा, तरतय तुम्ही राजाचा कां माही कळविलंत? राजा शिपाई पाठवून चोरांचं पारितोष्य माही का करणार?”

म्हातारा उदास व हुताश्रु झाल्यासारखा होऊन म्हणाला—“आम्ही त्यांना कळ-विणार? ते त्या आचीप वेतारलं आणि अर्बे पीक उचलून घेऊन जातात. जरलेले पीक डोंगराळ प्रदेशात राहणारे छुटेरे गावात बिरुन पडून येऊन जातात. राजाला हे माहीत नव्ही, असे वाटते का मुला?”

त्या वेळी झाडाआडून चार चोर सभोर जाले आणि म्हणाले—“म्हालाच्याने

आम्हाला आज एक गुपित सांगितले की, मागुडे राजाचे शिपाई पेंण्यापूर्वीच आम्ही येत गाऊ. राजाचा पांटाबुड्या आम्हीच उचलून नेऊ” असे म्हणत त्यांनी तलवारी ठपसत्या व कालीवर्माला दगडावून म्हणाले—“तुले कवच, तलवार आणि घोडा पाहून कुक्याजवळ नक्कीच रोख पैसे असले पाहिजेत याची आम्हांला खात्री आहे. मुकाटपाने पैसांची पिशवी खाली टेंप आणि चार पावले दूर जाऊन उभा रहा.”

कालीवर्माने एकदाच चोरांकडे तीक्ष्ण दृष्टीने पाहिले आणि थोड्याचवेळ जाऊन साकल्या बांधून घाणल्या होत्या त्यांची गोटली काढून जमिनीवर ठेवली व चार पावले बाजूला सरकला. चोरांमंकी एकजण

मृताच्या स्वरूपाचे विचार करून घेता. म्हणजे—'पुनः! तु मृताच जन्मले विपरीत को रे! आमच्या माकड तुझ्यातून काढून घेत असलेले सत्य विचारले आहेत. पण तुमच्यापैकी एखादे केवळ हे सत्य काढून घेतले नाही!'

'हे मनुज त्या सत्यतेकडून अचूकपणे मंदिराची राखणीसाठी काढून घेतले. त्याचवेळी त्याचवेळी पाहिले केवळ तुम्ही आमच्याकडे हो! पोतली उचलून आणि आपल्या माकडांना काढून घेतले. मी पोतली उचलून या चौरांगीमुळे चौरांगी घेतले ऐकते.' काळीवर्मा म्हणतो.

मृताचा आणि माकडांचा तेलून विचार तेवढ्यात काही माकडांनी तेथे प्रत्यक्ष बापा टाकून आले आणि विचारले काळजे—'माजीबा! काय हो आता? तो माकडा जाणून ऐकला. ते औरतपणे कोण होते हो?'

काळीवर्मनने फक्त एकदाच त्या सर्वांचे, माकडे विलंबे आहेत, असे मनात म्हायत राहिले व म्हणाला—'तुमच्यापैकी कोणी माकडा तर दिसत नाही मला! गावचा हाऊस करणाऱ्या चौरांगी सर्वांनी मिळून सैद्धे देण्याऐवजी तुम्ही सर्व भित्त्यासारखे पडून जाणा? तुम्ही भाणसं धाडा की मंदिर आता?'

ते ऐकून सर्व माकडे दान लाठी करून गेले राहिले. तेव्हा मृताच्याने बोवयलेत प्रत्यक्ष मृतांत त्यांना सांगितले व म्हणत—'अरे एका तर! या माकडासच्या सर्व माकडा जे म्हणारे आहेत त्यांना सोडून काही सर्व या सत्यतेला आपला पुढारी करून ठेवून ठेवून राखणीच्या चौरांगी यंत्रणे करा. आपण विचारले आहे वरवर सोडून जाणारी विचार विचारले जेवढे जेवढे आपला जीव कापून घेतले? आपण मृत्युसं काही की मृत्युसं आणि मृतांसारखी भित्ती पळवूनी वधावे वधावे?'

हे ऐकून काळीवर्मा अजून सत्यतेला माकडासारखा मान ठेवून म्हणाला—'मी तुम्हाला संगणार होतो तेच या मृताच्या अच्युतेची सांगितले आहे. आमच्या हाकळ सत्यतेला या चौरांगी मृतांनी चौरांगी मुक्त मुक्तीचा शोध काढणे कठीण नाही. तुमच्यापैकी ज्यांना ज्यांना लाठी व भाळा हाती घेऊन येले ते सर्व माझ्या अरोबर चला. एका माकडाच्या जाल सर्व चौरांगी काढला जाऊन मी आपल्या वाटेने निघून जाईन.'

त्यानंतर गावकरी काळीवर्माला गाव-पूर्वक आपल्या गावात घेऊन गेले. त्याला त्यांनी मेजवानी दिली. त्या दिवशी संध्याकाळी तरुणमंडळी दूरदूरच्या गावी जाऊन

त्या गावच्या तरुणांना सोळावून घेऊन आली. काळीवर्मनने त्यांना चौरांगी कसे वठणीवर आणायचे, हे समजावून सांगितले.

काळीवर्मनने घळन आणलेल्या चौरांगी वावरून जाऊन काळीवर्माला इतर चौरांगी कोठे राहतात वसावे राहती सांगितल्या. किती कोणकोणत्या गुहेत राहतात आणि तेथपर्यंत जायचे वार कोणती, सर्व त्याने सांगितले.

काळीवर्मनने गावकऱ्या तरुणांनाचौरांगी घेऊन चौरांगी गुहांचेर छापा मारला आणि कित्येक चौरांगी ठार केले. जे चौरांगी बाकले ते राज्याची दूर पार कळन चौरांगीकडच्या जंगलात पळून गेले.

फर्दोवाईने ती पोतली उचलायला वाकला मात्र, काळीवर्मनने तलवार उचलून त्याची मान वदविची आणि विद्युत् वेगाने आगळी दोघां चौरांगी तलवार भोसकून दावी पडले.

नव्या चौरांगी प्राणप्राणने घोरकसा आणि पळण्याचा प्रयत्न करू लागला. परंतु काळीवर्मा त्याच्या पाठीमागून जलगा आणि त्याचे केश घेऊन त्याच्या कानांना लाथ मारली. तो जमिनीवर आघाताने त्याला फरपटत मृताच्याचवळ सोडून घेऊन आला.

एकाएकी झोठापासमोर पटापट तिचे चौरांगी येलेले पाहून नव्या स्वतःचा शोध कोणत्यासाठी नव्याचवळ असलेला पाहून

चोरोंना पळवून लावून कालीवर्मा राजधानीच्या बाटेने विविंचित होऊन जाऊ लागला. पंधरा दिवस प्रवास केल्यावर जंगल पार करून तो चंद्रशिला नगरीच्या झिमेवर पोचला गेले. एके दिवशी सूर्योदयाच्या सुमारास अचानक दहा घोडे-स्वारांनी त्याला गराबा घातला. काली-वर्माला तलवार उपमाविषय संशोधन मिळाली नाही.

घोडेस्वारांना सरदार कालीवर्मालाकडे करड्या नजरेने पहात म्हणाला—“काली-वर्मा तूच ना? लुटेऱ्यांना राज्याच्या इर्हा-बाहेर शेजारच्या राज्यात पळवून लावण्याचे धाडस करवारा तूच ना?”

“होय, मीच ते काम केले. असे साहसाचे काम करणाऱ्या माझ्या घारखाला आदर-पूर्वक राजधानीत बोलावून नेण्याऐवजी तुम्ही मला असा गराबा घालून कां उसे वाह्या? मी जोरी केली की कोठे दरोडा घातला?” कालीवर्माने आपवर्णकित होऊन घोडेस्वारांना विचारले.

ते उत्तर ऐकून घोडेस्वारांचा सरदार खट्ट्या स्वरात हुसत म्हणाला—“तू महा-राज जितकेतुच्या राज्याविरुद्ध फार मोठा गुन्हा केला आहेस. आमच्या राज्यातून पळून गेलेल्या लुटेऱ्यांनी शेजारच्या राज्यात लुटपाट सुरू केली आहे. तेथील राजा आमच्यावर हा आरोप लावून की आम्हीच त्यांच्या राज्यात चोरांना पाठविले मागच्या महाराजांवर चिडला आहे आणि आम्हा राज्यावर स्वारी करण्याच्या धमक्या देत आहे. या सवें गडबडीच्या गुळ्यांनी तू आहेस. म्हणून तुला फाशी देऊन तुसे प्रेत आम्ही शेजारच्या राजाकडे पाठविणार आहो.”

“तुमच्या राजावरोबर तुमची डोकामुढां फिरली आहेत की काय?” असे म्हणत कालीवर्मा तलवारीच्या मूठीवर हात ठेव-थार तेवढ्यात घोडेस्वारांनी त्याला कंठ केले आणि त्याला जोड्यावर बसवून राज-धानीच्या दिशेने निघाले.

(कथा.)

त्यर्थ परीक्षा

विक्रमादित्याने आपला हट्ट सोडला नाही. तो झाडावळ गेलर, श्रेत खांद्यावर काढून घेतले आणि गैहमीप्रमाणे मोन होऊन स्वशानाच्या दिशेने चालू लागला. तेव्हा श्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला—“राना! गलर नाहीत नाही की कोणी तुमची परीक्षा तर पहात नाही ना। काही लोक व्यर्थ परीक्षा घेत राहून अनावश्यक कष्ट घेत राहतात. अशा परीक्षा घेऊन त्यांना काही साध्य होते असेही नाही. त्याचे उदाहरण म्हणून मी तुला कांबनवर्माची मुळगी रत्नप्रभा हिची गोष्ट सांगतो लक्ष देऊन ऐक.” असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

फार प्राचीन काळी त्रिपुरीका कांबन-वर्मा नावाचा एक राजा होता. त्याला रत्नप्रभा नावाची एक मुळगी होती. रत्नप्रभा बघात आल्यावर राजाने तिचे

वेताळाच्या गोष्टी

क्षत करीबचे ठरविले. परंतु एकाएकी राजा आशरी पडून मरण पावला. त्याच्या गारीबर बोरस म्हणून रत्नप्रभा आली. ती राज्यकारभार राहू लागली आणि लोकांचे तिने त्यात आपल्या पित्या-पेताहून जास्त असा प्राप्त केले. प्रजेने दुःख व कष्ट आधीच समजून घेऊन ते वेळीच दूर करणे हेच शासनाचे खरे गुपित होय असे ही सांगे.

सिंहपुरीच्या शेजारचे राज्य विजयपुरी येथील रविवर्मा नावाच्या राजाला रत्न-प्रभेचा विवाह झाल्यास कोन्ही राज्यांचा अधिकारी होण्याचा गौरव मिळू शकेल असे त्याला वाटत होते. शिवाय त्याला असेही वाटले की राज्य कारभारात वस अशी

एक राणी मिळाली तर अपार कीर्ती मुळा-संपादन करता येईल.

ही विचार मनात येताच रविवर्माले रत्नप्रभेकडे दूत पाठवून विचारपूस करव्या ऐवजी स्वतःच जाऊन तिला मागणी पाठवली. तिने शांतपणे सर्व ऐकून घेतले व म्हणाली—“आपण स्वतः माझ्याशी विवाह करण्याची इच्छा व्यक्त केलीत, हे मी आपले परम भाग्यच मानले. तरतु मी असा विचार केला की मी व्यक्ती माझे पती होण्याची इच्छा मनात बाळगते आहे तिची एक लहानशी परीक्षा घ्यावी. ते आपल्याला मान्य आहे का?”

“का नाही, ती परीक्षा चायला मी आनंदाने मान्य करीन आणि त्या परीक्षेत

यश मिळविण्याचा यत्न करीन.” रविवर्मा म्हणाला.

“परीक्षा तशी मोठी नाही. हिमालय पर्वतावर शंखवृक्ष नावाचे एक झाड आहे. आपण त्याची फुले आणावी.” रत्नप्रभा म्हणाली.

“एवढेच, ही काही परीक्षा झाली का!” असे म्हणत रविवर्मा त्या झाडाच्या शोधार्थ निघाला.

तो पोटधावर निघाला. परंतु हिमालयात शेंकडो मेल प्रवास केल्यावरही शंखवृक्ष नावाचे झाड कोणते व कोठे मिळेल हे कोणी सांगू शकला नाही. हिमालय पर्वतातल्या दऱ्याभोव्यात हजारो मेल वनवण फिरत राहल्यावर राजाची

तज्ञानी झाली की शंखवृक्ष नावाचे झाडच नसाचे आणि तो परत आला.

रविवर्मा आपल्या देशाच्या सीमेवर पोचला तेव्हा त्याला कळले की शेजारच्या राजाने त्याच्या राज्यावर स्वारी करून ते काबीज केले आहे. वशातऱेने तो दोन्ही बाजूनी अवशस्वी झाला. त्याने ती गोष्ट रत्नप्रभेला जाऊन सांगितली.

“रत्नप्रभा त्याबद्दल सहानुभूती दाखवित म्हणाली—“राजा! मी असे ऐकते की आपल्या गैरहजेरोत कालांमधी नयक राजाने आपले राज्य बळकावले आहे. परंतु आपण काळजी करण्याचे कारण नाही. मी आपले सैन्य घाटवून आपल्याला पुन्हा आपले राज्य मिळवून देईन.”

तिने म्हटल्याप्रमाणे रविवर्माला त्याचे राज्य परत मिळवून दिले आणि त्याला पुन्हा गादीवर बसवून म्हणाली—“निदान पापुढे तरी आपण आपले राज्य सुरक्षित राहील याची काळजी बाळगावी.”

येथवर गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला—‘राजा, आता तुज सांग, रविवर्माची परीक्षा रत्नप्रभाने घेतली त्याचा काही धर्म आहे का? तिने रविवर्माचे राज्य गेल्याबद्दल सहानुभूतीमुढा दर्शविली आणि त्याला त्याचे राज्य परत मिळवून दिले. भशा परिस्थितीत तिला त्याच्याशी लग्न करून घेता आले अश्वते. तसे तिने का केले नाही. या शक्येचे समाधानकारक उत्तर माहीत असेलही तु दिले नाहीत तर पुन्हा त्याचा परिणाम माहीतच आहे. तुझ्या झोऱ्याची संभर शकले होऊन तुझ्याच पायावर लोटू लागलील.”

विक्रमादित्य राजा म्हणाला—“रत्नप्रभा राजनीतीत दक्ष होती. रविवर्माने तिच्याशी विवाह करण्याची इच्छा प्रगट केली तेव्हाच

त्याच्या मागले राहिल. यानेच राज्य करण्याची इच्छा असल्याचे तिने ओळखले. परंतु राज्याचे रक्षण करण्याची क्षमता त्याच्यात किती आहे, ही गोष्ट कळवी, या हेतूनेच तिने ती परीक्षा घेतली. जर तो राज्यकारभारात हुशार असता तर त्याला रत्नप्रभा घेत असलेली परीक्षा धर्म असल्याचे नक्कीच कळले असते. ते कळत नसल्यामुळेच त्याला कित्येक दिवस हिशालय पर्वतात भटकत फिरावे लागले व तो आपले राज्य गमावून बसला. तो राज्य घालवून बसला त्याला कारण रत्नप्रभाच होती. म्हणून तिने ती जबाबदारी ओळखून त्याला त्याचे राज्य परत मिळवून दिले. परंतु तो आपला पती होण्यापासून नाही, हे माव तिला चांगले माहीत आले!”

अशातूनच राजाने मौन भंग होताना वेताळ प्रेतासह अदृश्य झाला आणि पुन्हा झाडाला जाऊन लोंबकळू लागला.

(कल्पित)

एका गावात कमला आणि विमला नावाच्या दोघी विषया रूढात असत. कमलाला वैद्यनाथ नावाचा मुलगा होता आणि विमलाला ज्ञानकी नावाची मुलगी होती. कमलाच्या पतीने व विमलाच्या पतीने परस्पर विचार करून त्यांची मुले दयात आल्यावर दोघांचा विवाह करून परस्परांशी नाते जोडून घ्यायचे ठरविले होते. परंतु दोघांची अपत्ये लहान असतांनाच दोघे एका अपघातात प्राणालस मुकले.

बुढे वैद्यनाथ व ज्ञानकी मोठी होऊ लागली तसतसा कमला आणि विमला दोघांच्या विचारात बदल होत गेला. कमलाने विचार केला की वधूपित्याकडून मोठी रक्कम हुंदण्याच्या नावाने घेता येईल. तिकडे विमला तिच्या मुलीचे लग्न शहरात राहणाऱ्या चांगल्याशा सुबिक्षित तरुणाची करून द्यायच्या विचारात होती.

वैद्यनाथ व ज्ञानकी दोघांच्या मगात परस्परांशी विवाह व्हावा असे होते. परंतु दोघांच्या मतांनी दुसऱ्या स्मृताचा शोध घेऊन तेव्हा त्या दोघांशी ते प्रयत्न हाणून पाहण्याचे ठरविले.

एके दिवशी सदाशिवराव नावाचे एक ओमंत गृहस्थ वैद्यनाथच्या स्वळाची चौकशी करायला कमलाच्या घरी आले. कमलाने फार उत्साहाने सदाशिवरावांचा आतिथ्य सत्कार केला. त्यावेळी वैद्यनाथ शेतावर येला होता. त्याच्या स्वळाची चौकशी करायला कोणी आले असल्याचे कळल्यावर तो रिकाम्या हाताने घरी परत आला. त्याला पाहून त्याच्या आईने विचारले—“बाळा, कुठले पावडे वगैरे कोठे आहेत रे?”

तो म्हणाला—“कुठ्ठाड मी तोड होतो त्या साप्तावळ आहे, आणि कुठले पावडे शेतात.”

सोन्याच्या नाण्याचे गुपित

रतनपूरचा राजा मानगुप्त निकटल्यावर
त्याचा भूलाग सोमगुप्त गांधीवर बसला
रतनपूर ही व्यापाराची एक मोठी पेठ
होती. मानगुप्तने आपल्या फारसीईन
राजाचो आर्षत्त मिर्नू जांगलीच
मुख्यान्तां

समस्त नृपतुल्य बलात्कृत गांधीवर आचार
राजत्वा एकलता एक मुख्या होता फार
काडल वाडला होता त्यांची पिशमंडळी
देशील चांगली नव्हती भयत राजाला
प्रधान नव्ही सल्ला ईई की यवराजाना
गजनीकी व अर्थशास्त्र शिक्षविष्णाना
महाराजांनी व्यवस्था करावी परंतु राधा
लक्ष्मी देई—“अब्रुत नृपतुल्य आहे, धिकेत
सावकाश।”

परंतु ऐन वयात भानुगुप्ताला मरण
वाले म्हणून सोमगुप्तावर लहान वयात
६७५ कारभाराची जबाबदारी वंजून पडली

न अ म्म हून् अत्र च धियाः सन्त
 नाम कर्तुं शीत आरुह्य जगन्मा कन्द
 गीर अधिका याना मित्रान्ना मन्त्रध
 कृपादन्ना मन्त्रे गन्तु विवक्ष्य वर्षी
 पयूत नाम कर्तुं असन्नया वृद्ध प्रधाता
 नो कर्तुं वाक्ता तानो कारण धजा
 ध्याना कर मानोत अम्

कोटा बाधाच्छ उतररच्या सहहोवर
झगरात मुखलात बड झाले तो मुखल
एक भिल्ल सरदारगच्या श्रपीत हाता
मंगरपतीला वडाची वातना फार पूर्वीच
भिल्लाही होती त्यात वेळोच श्दारा भाऊज
भिल्ल सरदारगच्या अविकाराला बराच
मुखल काबीज केला पणु सोमगुदच्या
भिरपैकी एकाची भिरलसरदारगशी मंत्री
हानी त्यात राजाच कान भंगल की
सोमपतीने भिल्ल सरदारगच्या ज्या मुखला-
वर अधिकार केला आहे तो दलत भिल्ल

संज्ञा यन्त्रा पत्रत कलान् न्यायतः न न भवति
 १५१ गान्धर्व

अज्ञा यशस्वी राजाज्ञा समजावून
सर्व १५३१ महाराज यश महाराजावून
न मय्यसमो व्या मयल सरदाराने ज्ञात्री
सगतमन कल्लन मय्याविरुद्ध १५३८ कला
होन १ कल्लनो वी मनाशी दयाविरुद्ध होतें
मा प्राणघातन हे बड मांड्या १५३९

परन्तु सम्पूर्ण केशध्या आवाजान्
स्वाभाव माया हकूम अरु आर्ण तू
सामं परान काल परिहित

नर मग मल या पद्मावतुन काढून
टाबावं महाराज ! सेवायती तितक्याच
समष्ट अंशाने पुरवता

ते ह्यनुन सोमामृतं यथा, तदयमला वारण
 सैनं प्रपंच राजातामा देवता बाहुला शाला
 तव शिष्यान् वडाह्यी मातृश्यामा व्याला
 शीतं दाहता काया सैयुताया प्रवृक्
 सैनिक सेनामालीचा आदृक् इति अथ
 भद्रपत्त सोमसन्तला सन्तपा ली इत्ये-
 प्रसापाने त्यामा वीर्या लामा

स्यात् ३ न २ गतपुर १ ११
 सप्तवाची न १ होनी तक्ष १२ मान
 हति न २ २ मृग मद्रग २ २ ११
 सायना सायनाया परकीय रात्र्यातुष्टो
 चाभाकी किम होनी १२ न २ १ २ १
 रात्री सायनी मरमर १२ हति हति

परन्तु मंसंगण्ठ्याच्या विकासासिध्दान्तानुसार
असा संल्लाप दिला- महागाशांनी जगल्या
थ इश्टिजिजांच्या श्रुत्या काळातली ताणीच
चारु धर्तवी साहो हे अजोखर गाही त्या
खया स्याच्या नाश्यात यांत नांव
मिमल्ल तर वांच यांत वांचल आणि ते
महागाशांच्या स्वतःच्या मनांनीच होईल

ध्यानस्थ रह कर जन्म त्यागने का प्रमाण
 एकमात्र तो है जिसका अर्थ होता है कि
 पादावली जाती के लीं तो गण्ड ध्यान
 सर्व देवता की भक्ति का अवलोकन
 अथवा ईश्वर पर ध्यान का मुख्य
 अधिकारी के लिये है और जो
 मायाजी मला मल्ल के लिये शिवाय तर्क

असा कमी केल्यात माय तक्रार होणार आहे? नाण्यावर जी किंमत निश्चित होती असते तीच त्याची किंमत अजूनही बाळूक लक्षात?" राजा दगडातून उठला.

'महाराज कुठला ठेव नाण्यासारखा जुन्या अधिकाऱ्याला पसंदाजवया गेल्याचा नाही आणि सव्या माण्याचा नाणा दोन्हीतही फक्त फक्त जामान केलेला' अधिकारी निवडण्यास उद्यतचरान उठला.

तो वेळ उपाध्याय बाळूकाला तशी राखवा भरणे तर राजाला माये अलमारी मध्ये म्हणाला तो एकूण गाजाच्या मिश्रणातील शिपायांना संवाधन करून आज्ञा केली

बाळा कैद करू राजाचा अपमान केल्याबद्दल खजिन्याच्या मुख्य अधिकाऱ्याला कैदेत राखण्यास आले

सोमगुप्ताने आपल्या यात्रेसाठी कोणत्याही प्रकारचा त्रास होऊ नये यासाठी राजाच्या विरुद्ध बालूकाला तुरुंगवासात ठेवण्यास आज्ञा दिली. राजाच्या विरुद्ध बालूकाला तुरुंगवासात ठेवण्यास आज्ञा दिली. राजाच्या विरुद्ध बालूकाला तुरुंगवासात ठेवण्यास आज्ञा दिली. राजाच्या विरुद्ध बालूकाला तुरुंगवासात ठेवण्यास आज्ञा दिली.

सोमगुप्ताने महाराजांनी मायाधरच्या माये-माया असे कारण त्याला नावे ठाडूचे प्रयोग करू लागले.

म्हणजे विवशित सोमगुप्त एकाच विषयावर केंद्रित असतो मायाधर तेथे गेल्या आणि खजिन्याच्या अधिकाऱ्याची नोंद काढून म्हणाला महाराज मायाधर यांना शांतता म्हणता आहो त्यांना काही अर्थ असू शकतो कदाचित् अनुभवी व माणसाच्या अदभुत मिश्रण असे म्हणत कदाचित् त्याच्या सोन्यात व भिस्मट्याच्या सोन्यात जो फक्त आहे तो सोन्यात वान पकते त्याला कळत असेल किंवा तो

मायाधरच्या तक्रारीने तो त्याला खऱ्या सोन्याचा नाण्यातून फक्त बालूक्याची मिश्रण प्राप्त आहे की नाही याची परीक्षा करून पाहण्यात काम होऊन आहे? त्याला खरोखरच तो तुरुंगवासात असतो तर राजा माफ करावी तो आपल्या घोर वडलपण घोरतेला अस्मित करी त्याने इमान होणार दोघांच्या महाराजांच्या मायाधराला नेशा देऊ आहे

मायाधर पाहून आपल्या मिश्रीची परीक्षा करतो 'मायाधर' सोमगुप्ताने मायाधरला विचारले

'कण मिसळून असतील तर आणि फक्त एक खरे नाण एकच तुरुंगवासात

पिशाच्यातून बंद करून रया पिशाच्या मिसळून ठेवायच्या आणि त्याला खरे नाण ठेवतील पिशाची कोणती ते ओळखायला सोमगुप्ताने तसे तो करू शकला तर तो नाण्याच्या शास्त्राचा खरोखरच तज्ज्ञ आहे हे मानावे लागेल काय वाटते आपल्याला?"

मायाधरने विचारले

सोमगुप्ताने त्या सोपटीस मान्यता दिली त्यावर महाराजांच्या दरबारातील मायाधर खजिन्याच्या अधिकाऱ्याची परीक्षा घेण्यासाठी यात्रेची तयारी करतो त्याने एकाच दावाकडीच्या व राजाच्या पाच पिशाच्या पत्त्या एका पिशाचीच पाहू आपल्या कज्जला करून उबडत एक घाईक

बाळा काढायला नको होती आपल्या वडिलांच्या कारकीर्दीत जशी गोष्ट कधीच घडली नाही."

सोमगुप्त म्हणाला- हे पहा, बाळा काढू नयेला आहे ही राखवत आता पाह्या वडिलांची नमुने घ्यावी आहे मला जे बरे वाटेल तेच मी करणार "

अधिकारी न उत्तर पकून मलापरून व म्हणाला क्षमा करा महाराज आपल्याला किंवा आपल्याला घेऊन देणारा पिशाचा माणवाच्या प्रचलनासाठीचा प्राप्तिमात्र किती आहे ?

ग वडलपण द्या तरी बळजालासाठी ज्ञान किती आहे ?' नाण्यात सोन्याचा

पानलयां काही पिशवीच्या एका कोपऱ्यात राई लावून चिकटवून ठेवली. पुरल्या चार पिशव्यां मात्र जसाच्या लशाच ठेवल्या.

अधिकाऱ्यांनी परीक्षा होती त्या दिवशी दरबारा ख्यालच भरला होता. टेबलावर चार मिसळ असल्यानी नाणी आणि एक खरे नाणं होते. मायाघरने अधिकाऱ्यांसमोर एकेक नाणं घेऊन एकेका पिशवीत ठेवले आणि पिशव्यांची तोंड बंद केली. नंतर पांचही पिशव्या एका मोठ्या भांड्यात मारल्या. नंतर अधिकाऱ्यांच्या बाबिचांवर पट्टी बांधण्यात आली. भांड्यावर एक फडके टाकण्यात आले. अधिकाऱ्याला भांड्या लवळ आणण्यात आले त्याला भांड्यात हात घालून सारे नाणं कोणत्या पिशवीत आहे ती पिशवी काढून दाखवायला सांगण्यात आले. अधिकाऱ्याने एकदोन मिनिटांतच आतल्या आत पिशव्या उपासून त्याला हवी होती ती पिशवी बाहेर काढली.

अधिकाऱ्याने काढून दाखविलेल्या पिशवीचे तोंड फाडून मायाघरने एक नाणं

शेज व ठेवून ते खरे नाणं घेतून घेऊन सारे दरबारा व राजा यांना दाखविले.

नाणून कळी येतनाही काही फर्कशी नागरिकांना अनेक कळस द्यावाय घेऊन आला त्या ठिकाणी पाहून समाधानाच्या मित्रांचे चेहेरे पडले. ते स्वतः पाय काढण्याच्या प्रयत्नात असत. तेव्हापासून त्यांचा कंड करण्यास आत्ता केली.

परदेशी लोकांनी आपला अपराध स्वीकार केला. त्यांनी केवळ कंड को काही इतर देशातील लोकांनी सोमगुप्तचा मित्रांच्या मदतीने रत्नपुरावर स्वारी करण्याचा कट केला आहे. तेव्हा सोमगुप्तच डाळे उघडले व त्यात त्या दिवसापासून मंत्र्यांच्या सल्ल्याप्रमाणे राखण्याचे ठरविले.

मायाघरने ज्या पिशवीच्या एका कोपऱ्यात काही चिकटवून ठेवली होती त्याच पिशवीत खरे नाणं ठेवलेले होते. इतर पिशव्यात खोटे नाणी ठेवली होती म्हणून अधिकाऱ्याला खरे नाणं कोपऱ्या पिशवीत आहे हे ओळखण शक्य झाले.

विचित्र फेरीवाला

सोमगुप्त राजाच्या राज्याचा एक दिवस होता. त्याच्याकडे दारोण सकाळी कोणी

एखादी वस्तू विकण्यास घेऊन आला की तो मार्गेत ती किती देऊन राजा ती विकत घेई असे असे केल्याने त्याने स्वतःचे व देशाचे हित हीही असे त्याला वाटे.

एखादा एक गरीब बाबूण रहात असे. त्याने विचार केला की आपले पारिवर्षिक

आपल्याला ज्या साठ्यात नही ते आपण राजाला विकून टाकावे त्याने आपली पाटकी

पोसणे आणि बाबूण बाबूणच राहणे म्हणजे बरेच उपायांचा राजाबरोबरच राहणे

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

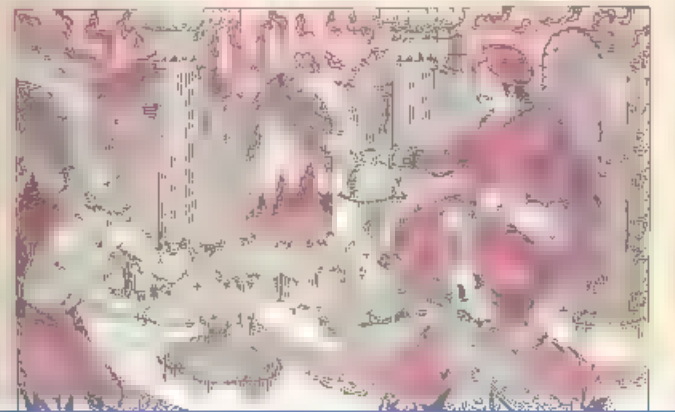
राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

राजाला तोकरीचा शेटवून त्याला बाबूणच राहणे आणि विचार केला काय

[illegible]

नाहो "संसार-मयान" सञ्ज्ञा प्रहाली
 ... ..
 श्री आचार्य पदवीक कर्म होउ, दशरथ
 नाहो मो त्याला आपली सर्व शक्ति
 स्वर्ग करल बागले ब्रह्म लाजोन मनुष्य
 मोठा आय्यावर तो भईवडिलाच्या मित्र
 जनीबर उकाशतपू व स्वार्थी होणार
 नाही

वदधत्तरने ते सर्वे एकले आणि
दुसऱ्या दिवशी आईकडे जाऊन रहायचे
ठरविले.

तौ पाहून सुभद्रेने विचारलें- 'ह काय
चालविले वाहे हो तुम्ही? डोकें फिरलें
सए नाही ? '

“नाही, आनांप्रयत्न फिरलं हेन, ते
आतां ठिकाणावर आलं आहे. समाधान

२. असाच तुम्हा बायले काही पण तुम्हा
तुम्हा बायले काही पण तुम्हा
तुम्हा बायले काही पण तुम्हा
तुम्हा बायले काही पण तुम्हा

मुम्बई आदरणीय दिव्या कान्हाकराजी व
२०१७-१८ ई. व. ५९३४ एम.बी.
अर्थात्

मंथर वद्विषावरत तिला मनातून
मनातून नव्हा कुठला ? प्रश्न
मगला जितसा प्रश्न तितसा आत्म
विचक्षण प्रयत्न वाढीस आला
लक्षातले माट फेक आणि तिला माह
जिऊच असे वाटत गालीक कां म्हातारणी
मृत्या तिची कीर्तीही शीतल परतु मी
मृत्त्या शोणित झाला तिचा शरीर
केला

तं ऐक्यसाधनं सुभद्रं च डाहं उपहृतं व
मी श्रापसा मासूचा आदरं कृत्वा लाजनी
आर्त्तां निला सुखीं कण्ठ्याचा प्रसन्न कण्ठ
कागरी

राक्षसाचा ओध

सक्षमाचा शोध

डॉ० अ.प.राय कृष्णाक्षरायन एका प्रख्यात
 चरित्रकाराच्या या प्रस्तावना पाह्य
 आशा **अ.प.राय** यांचाच भाव होय म्हणून
 सावायचें लिखित सत्यवाचने प्रज्ञां सिद्धत
 दिव्यांनी व्याख्या समया इतक्याच एक
 निमित्त होय याचें दिवायें

त्या महात्मना एक माणूस एका महात्माचा
 आणि एका शेकडाला हाकत एका गुह्ये
 जवळ आला. महात्माच्या मांडावर धात्याचा
 मांडाडो आणि कावे भोजनलक्ष्मी कोवड्या
 होय. गुह्ये तबळी पोवल्यात त्या माणसाने
 श्रीकृष्ण त्या महात्माच्या लक्ष्याने बघत
 आणि याने गुह्ये हाकून बाहेर उभा
 एका वक्रा 'बैक' करीत होता तरी
 त्याने त्या भडन गुह्ये घेऊन गेले

कृष्ण आभासाला विचार क गहरे
कण मन्त्र १) तु गाढावर इतक धान्य
१ ४ २२ ४ गाला आणि कोणासाठी

भाठबिल्या आहेंस? आणि तू बाहेर असा
का समा आहेंस ? '

तो बापूय तारी येडा आसयाने
 बोदूया तौडाकडे पहात सभा राहिल्यावर
 म्हणाला—“संगण्यासारखे काय आहे? परंतु
 संगतानेच ज्यामध्या गावावरचे हे संकट
 केव्हा टडेल, हे त्या परमेश्वरालाच ठाऊक!
 तूनेतरी आमच्या गावकऱ्यांना निश्चि
 आहार सुत्राने मिळत नाही’

“तू पहा, भी गांवगांव हिंडतो भी काही गावांना असल्या संकटांतून बांधिले आहे. ऐकू दे तरी तुमच्या भावावर कोणता असा प्रत्यक्ष ओढवला आहे तो कदाचित् मला सुचल काही मार्ग भी प्रयत्न करून पाहतो ऐकू दे तरी कोणते संकट आहे ते !” छोट म्हाणाला

तन्हा तो माणून हसू लागला, म्हणाला-
'मरे बाबा! अगली संकटं संवत्सरांनी

A black and white photograph of a man in a suit and tie, standing in a room with a large window and a desk. The man is looking towards the camera. The room appears to be an office or a study.

केवल कपोलकल्पित गान्ध असेक, तर तो
मृतमांशिक व त्याचा विषयवर्ग सकुटुम्ब
गृहेतच असला पाहिजे त्यांना पायकरी
आहार पुरविला आहेत

अपला जवाब बराबर असला पाहिजे
अशी मनाची खात्री पटल्यावर छोटी है
बिग कसे फोडायचे हे मनाशी ठरवून
आपल्या कुण्याबरोबर भावात गेला
त्या दिवशी काळोसात छोटी गृहेजवळ
शेला आणि कानांसा घेऊ लागला गृहेत
त्याला पुढील लोक असल्याचा भ्रम नव्हें
खात्री झाली. गृहेतून दिव्याचा वजेक
बाहेर येत असल्या दिसला तो माजराभ्या
कानांसा घेऊन त्याच ठिकाणी गेला

पधारेवास मनीषित्व र मलबाळ दिसाकी रे मदे स्वान वसन्त हौने मसमाना उठे मान वर हुने परंतु रोखन कांठच विसला नाही

दुसऱ्या दिवशी छोट्टे गारातल्या तरुण मधळींना बोलावून त्यांना त्याने जे पाहिले होते ते वर्णन करून सांगितले म्हणाला- 'मी राठ रात्री गृहन जाऊन प्रत्यक्ष पाहून आला गेहेन एक नही कन्याच राक्षस आणून परंतु ते भयंकर राक्षस मात्र नाहीत अमन्य राक्षसाना मी यापुर्वे सांगे रा घडा जिव विला आहे अशा दुष्टाना मिऊन तुम्ही अर्धपंटी एहणे आणि त्यांना चारणे मूखंपणा आहे "

छोट्ट म्हणाला ते ऐकून तरुणमंडळी तो पुढे काय म्हणतो ते ऐकायला उत्सुक दिसली छोट्ट पुढे म्हणाला- 'मी तुम्हांला जे सांगितले ते चांगले समजून घ्या एकदा एखाद्या राक्षसाला किंवा रातटी अना- वराला माणसाचं मांस खायला मिळाल की ती वकऱ्या मंडरांच्या मांसाला शिवत

त प्रथम खायाला गेलेआहेर व ईन्त मज साहारा हिणून या राक्षसाचें शिकार करीत पाहिलें सल मंडळीन र डोवून पाहूड वृत्त त्यांना अण मान या राक्षसाना रीच कांठल्यावर एह राक्षस लागल म माणस त्यांना आणत राखु व काडू या

छोट्ट मुर्चदिल्ली योजिता कोळरच अमकान अणकी गली तुहया वरावर जळ वन्यावरवर भातय लाव वनमलन व वरन मारुन रीच आले

छोट्ट म्हणाला पत्रा र मर डोळ ठपडून, हे राक्षस तुम्हया चारण अलिखीच आहेत. येथे राक्षस आला जे माणस व लवोनी इतके धियस राखडच्याला कसविल त्या दिवसापासून भूतवैद्य आणि त्याचा शिष्ययन मीर काव दाखविल र? व व साडून सवे निवून गळ

छोट्ट गावळ्यांचा विरोध चळ पडल्या मुक्तामाळा निवून गळ

हा करक कां?

विजयनगरच्या राजाचे प्रधान किम्बरसू यांच्या बरी बोन कोकर काम करीत ललन. दोघां न्यामिभक्त व विश्वासपात्र होते प्रधान दरबारी त्यांच्या पगारात बोन मुवणे मंडांका घाडे करीत असत

एका बरी किम्बरसूने एका नोकऱ्याच्या पगारात बोन मुवणे मुढांकी आणि दुसऱ्याच्या पगारात चाळीस मुवणे मुढांकी लाग कली पहिला नोकर बर्ण राहिला परंतु आता पगार- बाड न्याना भिळासी त्या नोकराने प्रधानाच्या त्या करक करण्याचे कारण विचारले

प्रधान म्हणाला- "दुसऱ्यात मला बरोचकादाची कत्तल विसली दुसऱ्यात ती नाही "

गाजक हे आपल्याला कसे काय कळले? " नोकराने विचारले

काल राती एका भिकार्याने त्याच्या बरी बाळन थीक सांगितली, तेन्ना त्याने त्याला दारगासमोर्ने हाकलून लखले त्यानला वा भिकारी तज्या धरी घेई भोतायसा गला पू त्याला पांठघर लवायला जळून शंभरा कपडगळा धलेस म्हणून मी विचार केला की जून जाला पयल्याच विसरी तर तो धान्यने कन्यायल वरु हाफन " प्रधान म्हणाला परंतु भिकार्यानी चाणभुळांची मोल लपवल्या कशी कळते? नोकराने विचारले तो भिकारी मोल हांवा किम्बरसू म्हणाला

अज्ञात चोर

एका दिवस देशाच्या पश्चिमेकडील प्रदेशात अतिवृष्टीमुळे कित्येक गावे पाण्यात बुडून गेली. त्याचवेळीच फार मोठी जीव हानीही झाली. म्हणून राजास संजीव नांमक एका तरुण अधिकाऱ्याला प्रामुख्य नुकनान मोसणाच्या प्रजेच्या मदतीसाठी एकलक्ष पन् दस हजार पाठवावे.

संजीव जेव्हा त्या प्रदेशात गेला तेव्हा त्याला तेथल्या डोंगरां प्रदेशात खंजीरा नावाचा एक अटुल चोर असल्याचा पुरावा मिळाला. तो एकदा दराने चालून असताना त्याने एकदा गेल्या हान्या आणि त्याने अनेक वेळां तुल्यवास मोगला होता. तो तुल्यवास असताना संजीवने त्याच्यावर दया दाखवून त्याला तुल्यवास भासाचा वाटू तय्ये बासाठी मोठी मदत केली होती.

खंजीराने संजीवला पाहताच खूब नमस्कार केला आणि आपल्या घरी

आलाविजे भजोव पाहून विस्मयित रावून दिसून त्याच्या घरी गेल्या त्या निजंत प्रदेशात संजीवला जे अतिशयमत्वार मिळाल्या त्याचवेळी त्याला आनंदून झाला आणि संजीवच्या मनात अनेक वचन येऊ लागले. त्याने विचार केला की वरदान सामील करून घेऊन तो राजास दिलेल भव धन संपन्न करता येईल.

खंजीराला सदैव तावाची एक शक्यता मुद्दया हाचो निश्चय संभाव्य करून मुर्जे वला वाढून हाच संजीवने खंजीराला एकांताने आपल्या भतंगरी यात्रेसाठी सांगितल्या म्हणाला—“मी तुझ्या मुर्जेसाठी लगेत करावे म्हणतो. म्हणून तुला प्रमाण जावे लागेल. मग तुला तुल्यमातृते लोकर संज्ञिष्याची जबाबदारी मी स्वतः देर घेता.

संजीव म्हणाला त्याप्रमाणे करावयास खंजीराने मान्य करून त्यानंतर संजीवने

आज काढून घेतला आणि अन्नावर जेता प्राणी लहाना भोक्ता. ज्ञानाचा नक्कल घेतल्या आणि राजाकडे जाऊन म्हणाला. महाराज! डोंगरात प्रदेशात खंजीराने नावाच्या अटुल चोराने आपल्या अनुयायांसह येऊन मला तावा आणि मी म्हणून करून भासावरोकर आपण पाठविजेले सर्व धन संपुटून नेले.”

राजास त्याच शिष्याच्या पाठवून खंजीराला कैद करून जाणविले. खंजीराने स्वतः न जेवण करणाऱ्याचा प्रयत्न मुर्जेच केला नाही. उलट अटक करून घ्यायला त्याने जेवण करून मिळाले. खंजीराने इतका सडकरी पकडला गेल्याबद्दल राजाला आश्चर्यचकारले. तेव्हा राजाच्या खंजीराने घरी न पोरांथ्या टाळीचा तावक दिसला.

नाही. तरी राजास खंजीराने संपल्यावर त्याला फाशीची शिक्षा सांगून पाठवून दिले.

खंजीराला फाशीची शिक्षा राजाने दिल्याने एकल्यावर संजीवला होक्या करून जोसे उतरल्यासारखे वाटले. त्याने खंजीराला मुर्जेची विवाह करण्याचा विचार संजीवच्या मनात मुर्जेच नव्हता म्हणून त्याच्या घरी घेऊन रहात असल्या सद्दीला संजीवने नोकरीकरवी भारद्वाज करून हाकडून आणले. त्याने तोपर्यंत एका क्षमिताच्या मुर्जेची लग्न करण्याचे ठरविले होते. न त्याच्या लक्ष रीत भर झाला होता. याच मृमारास एक दिवसा खंजीराने अचानक त्याच्या घरी आला व त्याला घेतली दंत म्हणाला. सर्वेच तु

गव्याशी लढाई केली आहम नाझी
मुलास करतो असे सांगून तू आज
दुसऱ्या एका भुलीशी लग्न करायला
जिवाला आहेस का? लक्षात ठेव, तुला हे
पाप धोव्यासकट फडावे लागेल.

संजोव धावरून जाऊन म्हणाला—“तुला
गैरसभ्य झालेला दिसतो आहे मी तुमचा
भुलीशी लग्न करण्यासाठी ही सर्व तयारी
केली आहे! परंतु तू हे सांग तू कंदेवून
बाहेर कसा वळून आलास?

“मी या म्हाताऱ्याच्या मदतीने तुम्हा-
ला बाहेर पळून आलो.” असे सांगून
संजोवी म्हाताऱ्याकडे बोट बाळवून करब्या
स्वरात म्हणाला— सजीब! जाता यापुढे
माझा तुमचा एकाही शब्दावर विश्वास
नाही ‘माझा वांटो मला देऊन टाक!’

‘तुला वांटा? म्हणजे तुम्हां बोपांचा
असा काही करार झाला होता की काय?’
म्हाताऱ्याने संजोवला विचारले

संजोवने धांपला सर्व वृत्तांत म्हाताऱ्याला
सांगितला व नम्रपणे खंडोखिला म्हणाला—

भुलव्या म्हाताऱ्याने कवण्याचे अस्तित्व हे
माझी चूक आहे मला क्षमा कर

परंतु माझ वेढ्या म्हाताऱ्याने मजोवच्या
हातात डावकड्या पावत्या आणि वध
पाकटून मला उभा सोडला तेव्हा
संजोवला तो म्हाताऱ्या दुसरा तिकरा
कोणी जमून स्वतः महाराज असल्याचे
कळले

‘माझा राजा संजोवचे ‘वध करे जाह्न’
आज यादल्यात मसितल म्हणाले—
खंडोखी इतका महर्जा कंद झालेला मजून
मला संकट आला या कडून तू मजोव
असावा असे मला शका आली फाशीची
शिक्षा मी माहितल्यावर खंडोखीने मजो
मोष्ट मसितली त्याने म्हणजे उद्या
बोळण्याबद्दल तर अजकब्याची मात्री लोत्री
सानी खंडोखीच्या सव्या कारपेक्षा
तुमच्यासारख्या जे- अधिकारी जाह्न बोळ्यात
तुमच्यासारख्यांना रंजनावर हाकलून लावले
वध प्रजा सुत्रां हाडले

चेतसिंह झिपाई

चेतसिंह म्हाताऱ्याने अग एदवभविता मजून
झालेल होते. रात्री गस्त घालणे आणि
पाहणे इथे हे त्याचे काम होते परंतु अग
मुळे अजकब्या कारणाने त्याला घातले
जाऊन बांगला पकडणे असत तसे
एकदा त्याच्या अधिकाऱ्याने त्याला
विचारले ‘कायरे, गेल किम्येक दिवस मी
पहते आहे तू एकाही चोरांना धरून
आणले नाहीस?’

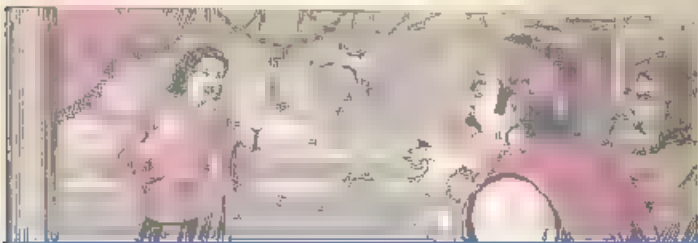
चेतसिंह लगेच म्हणाला—“असादार
माहेव’ माझ तब एकूनच चोरांना
थरकाप उडवा म्हणून कोणी एकड
फिरकत नाही’

तरी चान्ध होत होत्या आणि तकारी
यतच होत्या म्हणून चेतसिंहाला जाव
झावा यागे तेव्हा त्याने बाहेर ते कळून
एखाद्या मुन्हेरागला पकडून अधिकाऱ्या-
समोर तब कव्याचे ठरविले

मुन्हेरागला पकडण्यात चेतसिंहाचा
कायदाच होता त्याने आपल्या बायकोला
दिवाळीपर्यंत एक चढहार कळून देण्याचे
वचन दिले होते म्हणून त्याने मुन्हेराग-
कडून धमकावून थोडथोड कळून तीनशे
रुपये जमा केले होते परंतु चढहाराला
आणखी दोनशे रुपयांची गरज होती
एखाद्या बांगला मुन्हेराग पकडला तर
त्याच्याकडून दोनशे रुपये काढता येतील
असा त्याने विचार केला

एके दिवशी रात्री चेतसिंह गस्त घालीत
माघातल्या देवळापर्यंत आला तेव्हा त्याला
कोणीतरी काळामात येऊन देवळाच्या
ओट्याच्या जाड लपून बसलेला दिसला.

चेतसिंहाने दरडावून विचारले—“कोण
रे तू? भयरात्रीच्या वेळी तू येथे काय
करतो आहेस?’ ते ऐकून पंचरा वर्षावा
एक मुलगा चेतसिंह जवळ येऊन उभा

राष्ट्रिय संतस्थित एक संमान जाली
उगाळी व संस्थित हातात पावली मात
धुळी विचारले 'काण ते तु' जो,
दिसला आहंम'

मलगा कापया अजरत म्हणाला
हुजूर' मी चोर नाही माझ बाबा मरा
१५ फेब्रुवारी १९५५ मधून २५ ५५
लपुन वसली हाता

हुजूर बाप तुला ठार करायला
निघाला' तर ते चेतसिहा वरिज
होऊन विचारले

मला ते काय महीन' मी लव
काही घरा पणकी १९५५ चाली आई
म्हणाली तुझे बाबा तुम्हा व भाभा जीव

घरील म्हणत मी भिऊन इतर ऐकत
लपला हाता मुला म्हणाला

चेतसिहा कायला कसळाली आठवण
काही एका खुनी पाण्याच्या हातून मला
आठवण पुढील वाचविले पाहिले

चेतसिहा त्या मुलाला धोर घेत व
व्याख्या घेताना घाल्या परी अलग
वाचला चली कण्यापुढी पकडत १० ५
या संस्थाप्रमाण अनुवाला खुन कण्यापुढी
घेत व हाता घेत १० ६ विले व

चेतसिहा त्या मुलाला म्हणाला १० ५
चाहून रागू दयाभाव घेत १० ६
पाहिले म्हणत मुला भाग्या दोहात

जेवून 'चेतसिहा' घेत घेतत हाता १० ६
वरील हा हाता घेतत हाता १० ६
मितीवर चढला परतु ते घेत १० ६
हाता व हाता घेतत हाता १० ६

घेतत हा हाता घेतत हाता १० ६
घेतत हा हाता घेतत हाता १० ६
घेतत हा हाता घेतत हाता १० ६

घेतत हा हाता घेतत हाता १० ६
घेतत हा हाता घेतत हाता १० ६
घेतत हा हाता घेतत हाता १० ६

घेतत हा हाता घेतत हाता १० ६
घेतत हा हाता घेतत हाता १० ६
घेतत हा हाता घेतत हाता १० ६

सहित होऊन चेतसिहा आतले दुष्य
तुल्य रागला घेतत आई घेतत वसली
हाता व घेतत घेतत घेतत हाता

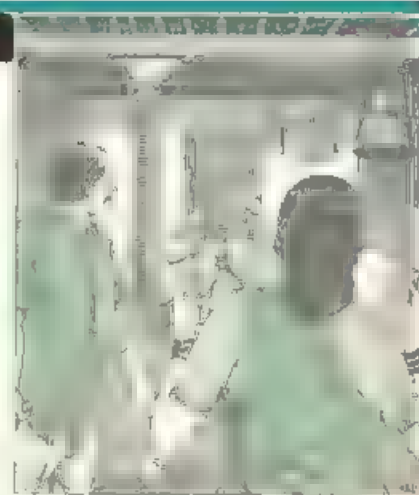
उदराला घेतत घेतत घेतत घेतत
घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत
घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत
घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत

३ घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत
घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत
घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत

घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत
घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत
घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत

घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत
घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत
घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत

घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत
घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत
घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत

विकसिताला विचार केला परतु त्याचे
सर्व प्रमाण फुटत गेले हाता घेतत
घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत

घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत
घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत
घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत

घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत
घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत
घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत

घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत
घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत
घेतत घेतत घेतत घेतत घेतत

मूल्याने बजावून सांगितले होते की मूलाने ठीक तऱ्हेचे म्यूस विकून पैसे आणले नाहीत तर आईची व मुलाची पाठ रगविणी आईस. नंतर स्थाने झुलासा समजावून सांगितले की तू म्हणीची किंमत सध्याची सांग व शोभापर्यंत तो विकून ठाक शोभा रुपयाचा कोणी घणारा मिळाला नाही तर म्यूस विकून कोस. घरी निघून ये'.

मुलगा म्हणीला घऊन बाजारात गेला कोणी शोभा रुपयाला घ्यायला तयार होईना मध्याकाळपर्यंत बाजारात राहून तो घरी परत आला.

आई विचारत 'तू किती रुपयांचा विकलीस व म्हैम'.

तो नाही विकला आई! कोणी शोभा रुपयाला घ्यायला तयारच होईना मूलगा म्हणाला.

'नय म्हैम कोठे आहे?' आईने विचारले.

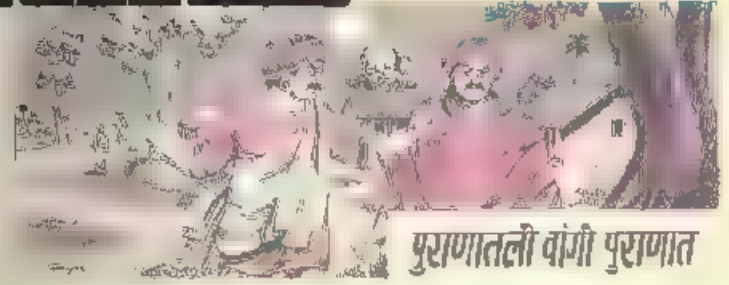
शोभा म्हणाले होते ना म्हैम विकली नाहीस तर घरी निघून ये म्हणीला परत

आईने 'कल संध्या' म्हणाला.

ते ऐकून आई कपाळ वरवीन म्हणाली "आता तुझा व माझा शोभा घेतोत तुझा बाबा! वास्तव ही गोष्ट आहे! मुलगा खोलीत वाकून धाडलेल्या गंगा वस्त्याला धर करीत होता. ते म्हणत मुलगा म्याला आणि जो पत्ताला ती मारल देवळात जाऊन मारल.

मुलाचा बाप 1949-1950 दरड झन म्हणाला 'तू या म्हणीच्या शोभावर विश्वास करून आमची भित पाहिलीस व बाग फोडलेस तुला व्हावे की कोनवाल्या सांगून तुला नोकरीवरून काढवत'.

'नय बाबा' मी हात जोडतो पाह्य पडतो मारुषा मारुषावर मला आणि नकाय मां तला नुकसान भरपाई देना! असे मागून कोसळ घावूनच घरी गेला आणि बायकोच्या चव्चरालाही घेऊन ठेवलेली चोपडा रुपय आणून म्हाय्याला दिले आणि आपली मात सोडविली.

पुराणातली वांगी पुराणात

एका गावी शंकर व पार्वती नावाचे एक जोडपे रहात असे. त्यांना गव् नांवाचा एक मुलगा होता. शंकर शतान काम करी व चांगले पोक काढी त्याचा सारां मुलाने चालला होता.

एकादा मजगच्या रघू शंकरकडे येऊन म्हणाला- अरे शंकर! तू दिवसभर उन्हात उभा राहून घान माळतास आज देवळात चल. एका पुण्यक्षेत्राचे पुराण आहे चले, याही विश्वाती मिळेल व थोडा ज्ञान-बोधही होईल.

शंकराने पुण्य क्षेत्रात वगैरेची मुलीच माहिती नव्हती तरी तो रघूच्या वाक्याला बली पडून राईगुरावर लक्ष ठेवामला बायकोला सांगून पुराण ऐकायला गेला.

त्या दिवशी पुराणाची कथा देव-ळाकरावर होती. दुसऱ्या दिवशी शंकर गाडी पिकत घरी आला ते पाहून पार्वती

बायको ज्ञानी निते नवऱ्याला वांगळचे फैलावर धरले.

तेही शंकर तिला स्मित करून म्हणाला. आ देवळाकानले देवभुद्धा शोभरस नावाचे एक मद्य पितात तुला माहीत आहे ना? पुराण ऐकण्यापूर्वी लाडीपाडी पिणे पाषाण अशी माडीमुद्धा समजत होती पुराणात गौराणिकांनी सांगितले की देवभुद्धा शोभरस पितात. पार्वतीने कळना नवऱ्याची समजुत करी घालावी.

दुसऱ्या दिवशी शंकर गव्ना पुराण ऐकायला घऊन गेला त्या दिवशी पुराणातली कथा सांगत असता पौराणिकांनी इब्रामे सगराचा घोडा कसा पळवून नेला होता त्याची कथा सांगितली.

दुसऱ्या दिवशी पार्वती कानाड्यात ठेवलेले सुट पैसे घ्यायला गेली, तर ते नाहीसे झाले होते. पार्वतीने नवऱ्याला

"पैसे घेतलेत का," विचारले ती म्हणाला-
'जय. मी तुझ्या पैशाका कथाळा हात
झाबायला जाऊ? नीट सोपून पहा!'"

त्या दिवशी रात्री गणू जेवतांना खाल्ले-
ल्या बर्फाचे वर्णन करू लागला. तेव्हा
पावंतीने विचारले- मुला, तुला पैसे कोठे
मिळाले रे? तू माझ्याकडून पैसे मागून
घेतले नव्हतेस?"

"मी कोनाड्यातले पैसे घेतले होते
जारी!" गणू म्हणाला,

जग तू असे चोखत का उत्तेजितस'
आपल्या घराने आजपर्यंत असे कधी घडले
नाही?" पावंती म्हणाली

"आई इताने नव्हती का घोड्याची
चोरी केली? झो केली तर त्यात काय
चुकले? गणून उत्तर प्रश्न केला

त्यानंतर दोन दिवस झकर व धर्मेष्टान
पुराणात कायकाय प्रकार नकळ शकत
संतावर जाणे बंद केले आणि गावून झाले
जायचे सोडले. बांकर रामनामाचा खप
करीत घरी बसून राही

कधी चलणार? म्हणून पावंतीने विचार
केला का नव्याला पणल असो काहीतरी
उपाय केला पाहिजे. दरवाजा दिवशी झकर
निव्यासमाने स्थान करून बागाची जबाबदारी
वाचवील म्हणून बाग पहात होता परंतु
बागच बंद झाला तरी निव्यासमाना बागाविले
नाही म्हणून घराने शला तेव्हा पावंती
फुलाच साळा ओवांन बसलेकी दिली

बांकर संतापून म्हणाला- तुला आता
फुल आवांन नसण्याची काय गरज होती रे?
तू संपाक का ताहीन वाटत?"

पावंती स्मित करून म्हणाली या
अन एकत की इताने रांगो शची नहमी
फुलाच्या माळे अक्षुप्त पत्तांची प्रजा करत
निव कथे संपाक केव्हाच पराघात कधी
कोणी ऐकले आहे का?"

ते तेव्हावर झकर व पावंती दोघात
कसळ प्रकाश पडला आणि त्यांच्या लसान
झाले की पुराणातली दागो पुराणातच
सोदायचो असतात

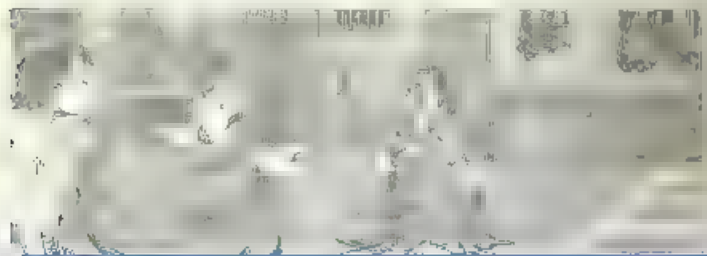
साय व मुन

सरला लक्ष झ ऊन रासरी आली तिच्या
नवऱ्याचे माव हात रघुनाथ सरलात
ज काचपेथच्या तोंडी ऐकले होते आणि
गुमनात वाचल होते त्याच्या आधारे
विचा असा संभव झाला होता की सायवा
मुनूतून प २ अधिकार गाजरतात ३ काय
छळतात परंतु सायरी आल्यावर तिला
निगटाने अजमेव आला तो आयच्या
मुनूतून प्रसात वरवा मर्दिन हाऊन गल तरी
त्या व्यवस्थातून मुलाक फरक पडला नाही
ता मुनूतून सलीवक्षा जायत प्रसात अजमेव
प २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

तेव्हाहीच मावसकतपण त्याच्या मतात होती
त्याला वाटत होते की बायको आनवापासून
हीच घरातची सर्व कामे करीत असणार व
आईला आतां झुप विभांती मिळत वसणार.
एके दिवशी रात्री तो जवायला बसला
तेव्हा बायकोची धट्टा करण्यासाठी म्हणाला-
"आय तुला काय झाल आहे म? असा
काय संपाक केला आहेस?"

सरला चकित झाली कारण तो दररोज
जेवतांना संपाक उत्तम झाल्याचे सांग
परंतु त्या दिवशी त्याच्या तोंडचे ते बोलण
ऐकून ती म्हणाली-' आज तुम्हांलाच काय
झालं आहे हो?' दररोज आईच तर संपाक
करतात ते ऐकून रघुनाथला आश्चर्याच
वाटले. ' मस तू तिच्या मदतीला का नाही
जात?' त्याने तिला विचारले

'म्हणजे तुम्हाला मी दिवसपर झोपून
असले असे म्हणावयाचे आहे का? माझ्या

माहेरी मला कोणतेही काम करावे लागत नसे" सरलाने थोडसे ताठरपणानेच उत्तर दिलं

तेव्हा रघुनाथला राग आला. तो म्हणाला-"तरमण तू माहेरीच जाऊन रहा. येथे राहायची गरजेच काय?"

सरलाला रडू कोसळलं. नवऱ्याच्या मोठ्या ते शब्द ऐकून तिला सासरी एक क्षणभरही रहावेसे वाटलं नाही. ती आपल्या पाहेरी निघाली. सासूला वाटलं की मुलेला माहेरचे वारे आपले की काय? ती काहीच बोलली नाही.

सरला माहेरी जाताच आईला मिठी मारून रडत म्हणाली-"आई! मी आता सासरी जाणार नाही. तेथे मला कोणी विचारलेच नाही

रडू नकोस उगी रहा मूली' जावई बापुंना आपली चूक आज नाही तर उद्या बघलं ते परब्राह्मण वरून तुला आज नाही' तर उद्या नक्कीच घडून जातील आईन मूलीची समजूत घातली.

दुता यानेही लग्न सरलाच लग्न चालू पाच वंज्ही झाल तिच्या भावजयीचे ताव होले मुलीला पोच परतली भय काम करी सरलाने टाकिले म्हणून आईला विचारलं-"आई संपाकाने आई काय नेण्या ये?

अज वेड मुनबाई आल्यावर जेपा डिप्लीची गरजेच काय? आई म्हणाली- दयानंतर सरलाला हे पाहून आपल्या वाटले की तिची आई उद्याच्याबरोबर सुशालला उठविले आणि मध्याकाळपर्यंत मुनेकडून सर्व कामे करून घेतं तिला दिवसभरात पाच मिनिटे देखील विश्रांती घ्यायला मिळत नाहीत आपल्यासारख्यांच सासरी आल्याच्या मुनला आईन असे वागवावे हे सरलाला मूलीच आवडलं नाही

मी आईला खूप बोलली व म्हणाली- तू आयत्या मुनला नोट वांगविले नाहीस तर मी माहेरी कधी घणारच नाही' त्यानंतर ती आपल्या सासरी तिघून गेली

द्वार प्रान्त श्रीकृष्णाने बह्वर्षात जन्म घेऊन कस आदि अनक दुष्टांचा सहार पाहू आणि द्वारकांदा राज्यस्थ पत्ता वरून आपल्या भाटही राव्यासह सुखाने राहू लागला त्याचे वडोले भाऊ वरुणस पादचांच प्रमुख होऊन राज्यको रजवार पाहू करणाल कुटुंबाने वाहन बसे' जो राहू हा द्वारकेलाच घडून राहू लागला

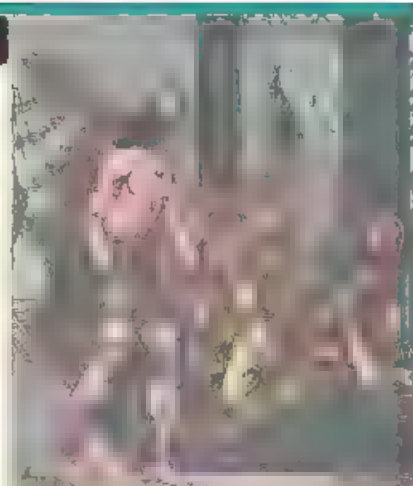
श्रीकृष्णाने साहसी असे लोकन्यायच मर्यादासमूह भरकासुरासी युद्ध करून त्याचे गद्गार केला सत्यभामेने या युद्धात श्रीकृष्णाच्या मदत केली, तेव्हापर्यंत तिच्या मनाने नरकाच वाढला की श्रीकृष्णाच्या आठ पर्वतन तीच जास्त मोठी आहे व श्रीकृष्णाच्या निघाच अधिकार जास्त आहे

ही गोष्ट नारदाला कळली व त्याने तिला चिडविण्यासाठी वैमलकातून पारिजाताचे फुड जणूच रावणीला दिले सत्यभामेला ती गोष्ट कळताच ती सतायली आणि जसून वसले' की श्रीकृष्णाच्या आठ पर्वतीच तीच श्रेष्ठ असता तिला ते पण व मिळता रुद्रिण्यांच्या हारी कम मल?

श्रीकृष्णाच्या तिचा समजून घालण्यासाठी तिला शरीराने भडस करवताहजार देव लोकी जावे लागले श्रीकृष्णाने पारिजातक वृक्ष मुळासकट उपटला आणि त्याचे हरण करून देऊ लागला तेव्हा दुष्टाने श्रीकृष्णाचे वाहन गडद पाण्यावर बळायुषाचा प्रहार केला बघाने आपल्या पंखांनी बळायुषाचा बाजविले आणि झुर फेकून दिले तेव्हा

बेका बख्शगमान रागान हल्लिये हनु
मादावर उगारल हनुमानान न प्रापल्या
शपटीन शुक्राक्षीन वृत्त कंकन पदल तसर
बख्शगमान हनुमानाका भारयला बावला

रक्षणापाहारा देता बोवा म न्याय ही

आपल्याला झोप बंद नये म्हणून त्यानं तिच्या देवीला विनंती केली होती की 'बवदा सगलितन त्याच्याजवळ मेळू नयं तेव्हा तिच्या देवीनं लक्ष्मणावर दया करून जमिनत प्रवेश केला बवदा नयं निडा व आठार केल्याशिवाय राहण्यामुळ लक्ष्मणाला उदरलक्षाचा बंध करणाची शक्ती प्राप्त झाली होती आता चवदा वर्षे पुरी झाली अगत्या कारणाने निद्रादेवी पुन्हा त्यांच्या शानंवर दसली ही गोष्ट आठवल्याने लक्ष्मण स्वतःवर हसला होता

हनुमानाच्या लोंढी वी वृक्षांत ऐकून रामान विचारलं-"मी वनवास असलो लक्ष्मणाला एक केळं सापळा विल हान त्याचे त्यातं काय केळं?"

तेव्हा लक्ष्मणाने सदविशी सुरीन आपले मांडी कापून केळे काढून दाखविणं न म्हणाला-"बवदाने मला एवढ्या रंगान धे केळ दिले होते ते मी रामाच्या प्रसाद म्हणून अपुन ठेवले होते ना प्रसाद काढून पो आज वाचला नयस सोडला" असे हांगून लक्ष्मणाने ते केळं खाल्लं

राम लक्ष्मणांला प्रेमपुनं मेढून म्हणाला "लक्ष्मणा! पुढल्या सन्धी मी तुला पावला माळ होऊन तुसं हे म्हण फंडीन

भाठवणाइर व ही मागच्या अन्धी लक्ष्मण होन देवप न्यावर हनुमानाला म्हणाला हे मनीनराया तुं त्या जन्मी मला प तेवरी कूटी आपुन देऊन वांचविलं शंभम मायेळी मला बंधुद्रोवस्यंतच त्या गाल्याने आठवण झाली थळ, तू आपल्या गमाला जाऊन भर!

आठवण हनुमानाला पाहताच मूठ जावळन त्याला भुष्टिमुढाला आम्हान कान म्हणाला-"माझा वडील माळ बलाम त्याचा तू अपमान केलाब का? तर म्वन न सभाळ!"

त्यानंतर बराच केळ श्रीकृष्ण व हनुमान व भुष्टिमुड बाळू होते श्रीकृष्ण आप कौशल्याने स्वतःचा बचाव करीत हनुमानावर भुष्टिप्रहार करीत असलेला पाहून हनुमानाने वापली सर्व शक्ती एक वळून श्रीकृष्णावर जोरान एक भुष्टिप्रहार केला आणि त्याला खाली पाडलं. कृष्ण वापलविक झमलेला होता तरी विजय वाचलाने वंदनाम दिवसल्याने हनुमानाच्या झालेन कारणाने ही मारुन गर होसा दिले तेव्हा लक्ष्मणाने वाचलाने कृष्णाच्या पाय हाकल्याच्या बसलेला पावला

आठवणाच्या चाण्यांमध्ये होताच हनुमानाच्या रामचंद्रानेच श्रीकृष्णाकडे अक्षरार

घेतल्याने कळले त्या पूर्वी म्हणजे लंकेत सीतेच्या अग्निप्रवेशाच्या वेळी रामाने सीतेला हबोधन करून जी कठोर वाक्ये म्हटली होती, ती ऐकून सीता रडू लागली होती. तेव्हा हनुमानाचा राग आला व तो मूठ भावळून रामाला म्हणाला "रामा! तू प्रथम माझ्याशी मूठ कर!"

तेव्हा राम स्मित वदनाने म्हणाला हांग हनुमाना! मी चाला तुझा तो मुठ करण्यास भसमथ जात प तू एवढं कळतातरी तुझी डळडा नक्कीच पुरी वरीन

हनुमानाला त्या गोष्टीची आठवण झाली म्हणाला "रामा! रामचंद्राच्या रूपेन मला दर्शन देऊन माझावर अनुग्रह कर."

“हनुमान! तू काही वेळ घोर घर, लक्ष्मण तर येथेच आहे. परंतु सीतेलासुद्धा प्रवेश करू दे.” असे सांगून सीतेच्या रूपे प्रवेश करायला सत्यभामेकडे श्रीकृष्णाने निरोप पाठविला.

सत्यभामेला गर्व चढला की ती कित्येक जन्म रामाची पत्नी म्हणून राहिली आहे. ती त्याच गुरीत खूप श्रृंगार करून व आपल्या बेगीत पारिवातकाच्या फुलांचा गजरा घालून पेटेल श्रीकृष्णाच्या सोजाचे येऊन उभी राहिली.

परंतु हनुमान सत्यभामेला शाहूतांभ म्हणाला—“बोहो! आपण तर चंद्रसेवा आहां. म्हणजे रामाने कुणावतारात

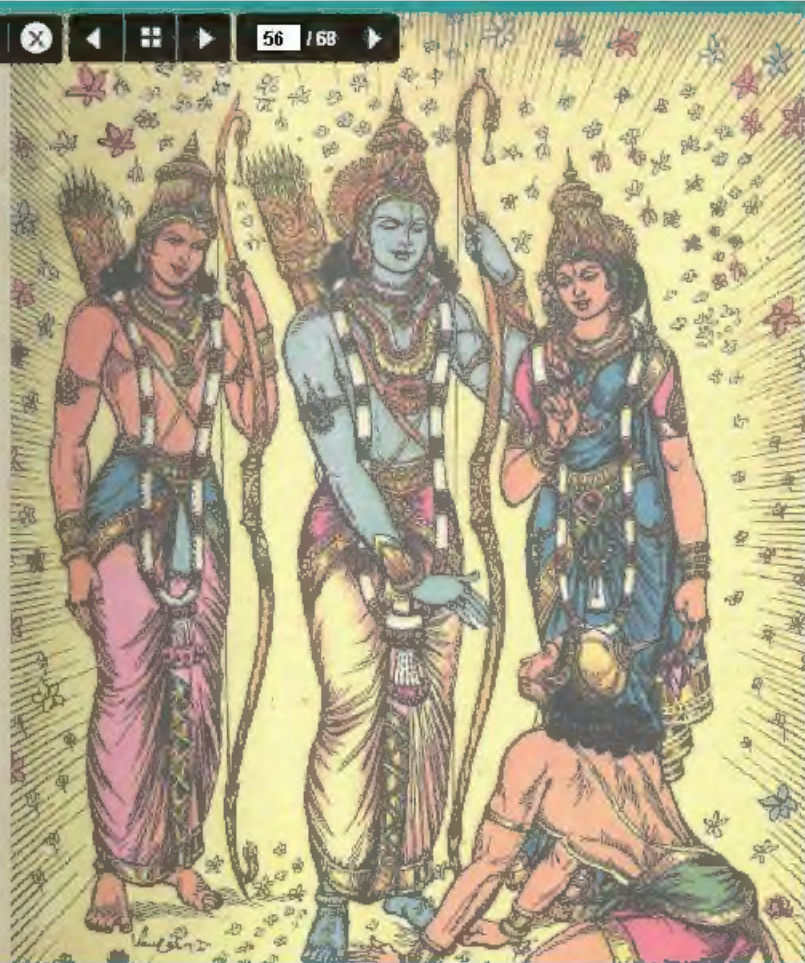
आपल्या, अस्त फर्षिची एक पत्नी म्हणून आपणाला स्वीकारून, असे जे वचन दिले होते त्याचे पाळन केले म्हणवयाचे!”

ते ऐकल्यावर सत्यभामेला आपल्या पूर्वजन्मीचा वृत्तान्त आठवला. ती आपला अहंकार सोडून हविमयीकडे जाऊन म्हणाली—“तार्द! सीता आपण अहो, आपणच हनुमानांचेच अनुग्रह करावा.”

त्यानंतर हविमयी सीता रूपे आली. श्रीकृष्णाने अनुचरी रावाच्या रूपे हनुमानाला आपल्या उजव्या हाताने आशीर्वाद दिला. बकराम स्तब्ध होऊन विनयाने सीतेलापार्श्वभोर उतर राहिला. हनुमान सत्यभामेची एक चिलगने कुटी लावून अस्मिर्वचनीय वानंदाचा कृतुभव करू लागला. अश्विने हनुमानाला आशीर्वाद दिला—“चिरंजीवी भव!”

त्यानंतर आपल्या शमावतराचा उप-संहार करून श्रीकृष्णाने हनुमानाची पाठ पोपटली व म्हणाला—“हनुमान! तू हिमालयाच्या कदलीवनात रहा. तेथे तुझा धाकटा भाऊ वायुमुल भीम येईल. त्याला गदागुढ व मल्लयुद्ध दोन्हीचे गृहित सांग.”

त्यानंतर सत्यभामा समोर येऊन म्हणाली—“पूर्वजन्मी तू रामचंद्राला माझ्या जवळ घेऊन गालास आधि या जन्मी या कपात त्याची सेवा करण्याचे भाग्य लाभल्यास

कारण झालास. त्याबद्दल मी कोणत्या शब्दात आपली कृतज्ञता व्यक्त करू ?”

हनुमान सत्यभामेला प्रणाम करून म्हणाला—“माते! तू सत्यभामा आहेस. ईश्वर नेहमी सत्याला शांतीभूत होतो, ह्या बोपटीची मथार्यता पटाची म्हणून श्रीकृष्णाने तुला आपली राणी केले आहे. तुझ्यावर प्रेम करून आणि तुझी प्रत्येक इच्छा पुरी करून सत्यभामापती म्हणून त्याने नाव मिळविले आहे. तू भय्य आहेस व सीते-सारखीच मला बंध आहेस.”

हनुमान म्हणाला ते ऐकून सत्यभामेला फार आनंद झाला. ती कृष्णाचे पाय धरून म्हणाली—“इतक्या दिवसांनंतर हनुमानाच्या शांतीवरूनच मला सत्याचा बोध झाला. आजपासून मी आपला भट्टकार होव्हा.”

त्यानंतर हनुमान दक्षिणी व श्रीकृष्ण दोघांना नमस्कार करून निघाला, तेव्हा एलराज हनुमानाचा कवकटून भेटला व म्हणाला—“सजोवराया! तुझ्यामुळेच मला वस्तुस्थितीची कल्पना होऊ शकली. मीदेखील

आपला तबे सोडून आपला पायरी पडून पडे वागेन. मी, तुला फार आभारी आहे.”

आता बरक हनुमानाला प्रणाम करून म्हणाला—“महाबली हनुमाना! मला आता चांगले वाडवू लागले आहे की जिणून एकदा मला सांगितले होते की क्षीरसागरात मात्वाबरोबर तूमुझा राहुणार आहेस.” असे सांगून गळ हनुमानाबरोबर कदली वनापर्यंत त्याला पोचवायला गेला.

कदलीवन उंच केळघाच्या झाडांनी भरलेले एक सुंदरवन होते. हिमालयाच्या शिखरावरून व्हात आलेल्या ओहोळ्यांमुळे त्याचे सौंदर्य आस्तक सुलून पितत होते.

हनुमानाने कदलीवनात प्रवेश केला आणि वृद्ध वानरासारखा एका उंच केळघाच्या कांबाळा टेकून व पाय पसरून बसला. त्याची शोपटी पसरलेली होती. तिच्यामुळे हिमालय पर्वतावर बाण्याची वाट अडली होती. हनुमानाच्या हाताजवळ सदा पडलेली होती. हनुमान झोले जाऊन व रामाचे ध्यान करून रायनामाचा जप करू लागला.

दधीचीचा त्याग

विश्वकर्माच्या मुलाचा इंद्राने वध केला. त्याची प्रतिमिती ब्रह्मपुत्र विश्वकर्माचे वध केला तेव्हा यमकुंडातून नृवासुर नाबापा उलसत उत्पन्न झाला.

नृवासुराने विश्वकर्माची इच्छा पुरी करण्याची प्रतिज्ञा केली आणि ब्रह्मदेवाचे ध्यान घेऊन शंभर वर्षे तपश्चर्या केली.

ब्रह्मदेवाचा वर नृवासुराने प्राप्त केला तर त्याला जिकणे अमर्य आहे हे ओळखून देवांनी नृवासुराची तपश्चर्या भंग करण्याचे ठरविले.

बृजसुरालाई देवाधिपतीने तप करताना येऊ नये पाखांडी देवाची अंभरांना पाठविले. शस्त्रां हातू व पाऊं लागल्या. परंतु काही उपयोग झाला नाही. बृजसुराने त्यांच्याकडे कलून पाहिले देखील ताहो.

देव बृजसुराच्या केलाकाही प्रकटा पोचवू शकले नाहीत. शीर्ष त्याच्या मधोमध त्यांना पडून जावे लागले. इत एकाच बृजसुराची गुंडाळा लागली. त्याला बृजसुराने पिकून टाकले.

शेवटी बृजसुराला ब्रह्मदेवाने दहल देऊन वर साक्षात्पणे भगिनले त्याने जगा वर प्रभुत्वही की राहिले जसो की विवक्षा बघो लागली किंवा कोणत्या घातूच्या जायुष्याने त्याच्यावर कोणी प्रहार केला तरी मरण शिवाय नाही.

देव त्याचे गुप्त बृहत्पतीकडे येले व त्यांच्यावर भंडवगला प्रसंग वर्णन करून तथेगितला. बृहत्पतीने जांभईची सुट्टी केली.

त्यावर बृजसुराने आपले शस्त्रां सोडून देऊनकावर स्वारी केले व देवांना खून करून दिसा. व गुड दीपकाळ जायू होणे.

जांभई बृजसुराच्या अंगात फिरली. त्याने जांभई केलाकावरोंवर इत काहोर लागला.

वृत्रामुराचा वध कोणत्याही आशुधाचा किंवा अग्नीचा प्रयोग करून होणे शक्य नव्हते. एखाद्या गृहघोण्या अस्थीच्या सहाय्याने वृत्रामुराचा वध करता येईल, हे कळल्यावर इंद्राचे वधीची ऋषीजिदल जाऊन श्री गोष्ट खांगितल्ले.

दधीचीच्या भनाय ऐतावर तितके प्रेम नव्हते. परंतु वृत्रासुरा जोककटक होता. तो मैत्रा पाहिले जसा विचार करून मृगी समाविष्ट झाले आणि देह सोडला. तोच दधीची ऋषींचा अपूर्व स्वाग ठरला.

दधीची ऋषींच्या अरथीचे बजायुध तयार करून दिव्याही पाली किंवा राजही नाही अशा संध्याकाळी वंशाने वृत्रामुराचा वध केला.

गोष्ट मथळा चढाओढ

या गोष्टीला सुंदर मथळा सुचवून रु. २५ मिळवा !

?

एका राजाकडे एकदा दोन चित्रकार आले; दोघांनी दोन भिळे काढून राजाच्या हातात दिली. शेवटी जिघात राजा स्थित करीत होता.

पूर्वेकडून जो चित्रकार आला होता, त्याच्या चित्रात राजाच्या चेहऱ्यावर नैसर्गिक सुरकुत्या असल्यामुळे राजाचा चेहरा रडका विस्तृत होता.

पश्चिमेकडून आलेल्या चित्रकाराने काढलेल्या चित्रात राजाचा चेहरा, तसा सामान्य दिसत होता, पण हातायुध होता आणि छंदर विस्तृत होता.

राजाने पश्चिमेकडून आलेल्या चित्रकाराला मोठे बक्षिस दिले व पूर्वेकडून आलेल्या चित्रकाराला काही दिले नाही. त्यानंतर राजा पश्चिमेकडील चित्रकाराने काढलेल्या चित्राकडे टक लावून पहात स्थित करू लागला.

यस काय ? राजाच्या चेहऱ्यावर सुरकुत्या दिवू लागल्या. त्याचे स्थित रडक्या चेहऱ्यासारखे दिसू लागले. ते पूर्वेकडील चित्रकाराने काढलेल्या चित्रासारखे होते.

★

★

★

वरील गोष्टीला उपयुक्त होईल असा एका सुंदर मथळा विचार करून एका कार्यावर स्वतःच्या पत्त्यासह निहून "गोष्ट मथळा चढाओढ", 'बांदोबा', 'बांदोबा' प्रकाशन, २ व ३ अर्कट रोड, वडपळणी, मद्रास ६०००२६ या पत्त्यावर पाठवा.

१० सप्टेंबर १९७८ च्या मात पोस्टकांड पोंचले पाहिले. त्या कार्यावर 'फोटो चढाओढ पॉस्टर' देता काय्या ये.

चढाओढीचा निघान जन्मेवर १९७८ च्या बांदोबात नझीर करण्यात येईल.

जुलै महिन्यातल्या चढाओढीचा निकाल (मथळा) "शेवटचे शब्द"